

Deček iz sirofišnice (Povest)

Medtem je Avstrija naperila že zdavnaj nabrušene bajonete, navozila nad Srbijo tisoče vojaštva, zakopala topov nešteto v skrite jarke in jih namerila v malo, težko skušano državo. Počilo je iz zevajočih topovskih žrel, granate so zasikale, puške, strojnice zaragljale in Balkan se je ovil v dim in ogenj. Brezumni krik napadajočih vojska je dan na dan, noč za nočjo polnil prostor med nebom in zemljo. Tam ni bilo dlani zraka, ki bi ga ne presekala granata, krogla, mina, — ni bilo prsti, ki bi je ne razgazil okovani podplat pešca, razkopalo kopito konja, razgnetlo kolo voza, da bi vanjo ne zagrebla roka umirajočega človeka svojih nohtov. In ni ga bilo lista ne travne bilke, ki bi neprestano ne trepetala ob zamolklem bobnenju zdivjanega pekla.

Vsak črvič se zvije, če ga poho-diš; čebela piči, če jo primeš, najsi tudi sama radi tega umre. — Napadena Srbija, ki jo je Avstrija obdolžila premišljenega umora prestolonaslednika Ferdinanda v Sarajevu, ta mala, zaničevana državica je nastavila šibko roko v bran. Stala je tam nalik skali v razbesnelem morju ter odbijala napad za napadom, podobna drobnemu človeku, ki stoji v strugi z vero v srcu, da bo zajezil naraslo reko s koščkom lesa. Vera je močna, prestavlja gore. Kdo verjame, da bo zaustavila rohneči veltok te vojne?

Nemška armada je navalila skozi Belgijo na Francijo. Tej je priskočila na pomoč Anglija. Še Turčija se je zganila in dvignila polumesec

proti Rusom, ki so prvi priskočili Srbiji na pomoč. Evropa je zaplamtela in se zavila v ogljenočrn dim, povsod je kosila smrt: na kopnem, v zraku, na morju in celo skozi morske globine so pošastno in pritajeno nosili podmorski čolni smrt in pogin. Bojne poljane so se posule s krvavordečimi cvetovi — najboljši sinovi narodov so umirali; bogata mesta, miroljubna selišča, rodovitna polja, zeleni gozdovi — vse je bilo obsojeno na pogin. Vojske so potrebovale živež, polja pa, ki so jih obdelavali sami otroci, ženske in starci, niso dala kruha. In čim dalje je trajala vojna, tem več odpadkov so použili tepeni narodi: kruh je bil iz žaganja, obleke iz kopriv, podplati iz lesa, tobak — bukovo listje, sladkorja nič, mesa le malo. Dobilo se je vse to le na izkaznice: bele — sladkor, rdeče — meso, o, izkaznic je bilo na koše. Kdor je imel srečo, je dobil toliko in toliko gramov mesa za več dni, pol metra koprivnine za odejo, četrt litra olja za družino na mesec. Vse to pa si je bilo treba šele priboriti, izgristi iz trgovin, kjer so stali noč in dan ljudje v vrstah in čakali. Tak je bil tisti čas in še stokrat hujši. Samo oderuhi so se obdržali na površju, si zidali hiše, tlačili blagajne z zlatom in se klanjali vojni. To so bili ljudje, vse drugo je bilo klavna živina. Če se je človek upal ziniti, da je vojna krivična, da ni potrebna, da je zločinska, tedaj ga je napihnjena gospoda obsodila na šest lukenj v glavo. V Ljubljani so jih mnogo postrelili na Suhem bazarju; v Judenburgu, Rad-

goni, v daljni Galiciji, na vseh bojiščih so padali, obešali so jih na bližnje drevo...

Logondra so zaslišali, mu grozili, ga bili s pestjo in kopitom — ostal je neomajan v svojem prepričanju.

»Zveze ste imeli s Srbi.« Krvoločni obraz vojaškega sodnika se po gadje zapiči v upadle oči trpina. Logonder molči.

»Kje imate pisma, ki so Vam jih pisali iz Beograda — Sie Schwein!«

Logonder molči. Odpeljejo ga v ječo, potem na voz, z vozom nekam na Štajersko in segnil je v tuji zemlji z luknjo v glavi.

A še jim ni krvi zadosti. Na Logondrovo dvorišče stopita — hresk — hresk, žandarja.

»Kje so pisma, starina mlinar — was?«

Kapo bledi, stiska zobe, o pismih nič ne ve. Ne ve Tonek, ne ve Lucija.

»Ne veste vi, pa vemo mi. Le marš z nama!«

V čumnati so tla, pod deskami luknja, v luknji so pisma. Kleti Pičino, izdajalec, da bi ga zemlja izvrgla, kadar bo iskal počitka v njej! Izvohal je, ovaduh avstrijski, pisma, gospodarja je izdal, v ječo pognal sive lase. In zopet:

»Zakaj si skrili pisma?« vpraša kruti sodnik.

»Nisem vedel, kaj je v njih, gospodje.« Ne boji se Kapo, resnico govori.

»Slišite« — se ozre po sodnem zboru, »priznal je, weg mit ihm, odpeljite ga!«

Zbogom, siva glava, kje so ječe, ki ti ne bi izpile stare, revne krvi!? Tonku so prizanesli, ni nevaren, je še mlad, naj gre kamor hoče. Vrnil

se je v mlin, zaril glavo v posteljo; kjer je nekdam počival njegov stari prijatelj, in izjokal solze mlade duše. Kako hitro in grozno so ga zadeli udarci. Človeka, ki ju je imel rad, sta odšla, nikogar nima, da bi se nanj naslonil. Lucija? Ona ne mara nikogar, grdo ga gleda. — Pičino? Ne, s tem človekom noče prijateljovati, morda je on vzrok težkih udarcev. Sumi ga, zelo ga sumi. »Nanj moraš paziti,« je dejal nanoški Bajc.

Trgovec Brgant iz Tržiča — to je bil oni tujec, mu je sicer poslal nekaj knjig, pravega veselja pa ni našel nad njimi. Zamišljen in potrj je opravljal običajna dela v mlinu in posedal ob Soči. Brgant se ni več oglasil, Strgar ni pisal, Bine ga je menda pozabil; na zapuščeno posestvo je pa oblast postavila oskrbnika, trdega Nemca, ki je gledal le na svoj žep. Lucija je posedala z rokami pod predpasnikom po vseh vogalih, njen nos se je spreminjal, Pičino je tičal v hlevu pri konju, ki si ga ni še vračunal Nemec za svoj oskrbniški trud. Popreje vzorno posestvo, je sedaj vidoma lezlo na kup.

Minila je zima in nova pomlad je silila v deželo. Tonek se je izpraševal, kaj ga sedaj še sploh veže na to okolico, čemu ne gre v svet.

Nekega večera se je zasedel ob Soči. Čepel je za skalo, spustil ribnico na tla ter se vdal sanjarjam. Iz reke sem je zdajci začul udarjanje vesla, previdno se je ozrl in opazil čoln. Ta se je ustavil blizu njega. Izstopila sta dva zavita možaka in odšla proti mlinu, Tonek pa za njima. Pred hlevom sta obstala, premostrila okolico in zginila v notranjšči-

no. Tonek se je radoveden splazil do oknic in pokukal v hlev. V ozadju je bila čumnata, kjer je ležal Pičino. V tem trenutku se je pojavil s svečo v roki Pičino in namignil gostoma, ki sta švignila skozi vrata, on pa je stopil za njima in jih varno zapahnil. Tonek je hitro lezel okolu hleva na drugo stran, se tiho popel po murvi v odprto podstrešje na lesen strop čumnate, legel na tla, prislonil uho in zadržal sapo. Spodaj so se tiho razgovarjali, včasih se je Pičino rezko zasmel. Tonek je pritiskal glavo v tla, napenjal sluh do skrajnosti — in izvedel tako stvari, ki bi jih sicer skoro ne mogel verjeti osuplim ušesom.

»Logonder je morto, Kapo v ječi — hehe, dobro si napravil, Pičino.«

»I — Logonder si je sam skuhal. Avstrija mu ni bila všeč in zato je iskal zveze v Beogradom. Saj ga nikoli ni bilo doma, vedno na potu, danes v Gorici, drugič v Ljubljani, celo v Beogradu se je shajal s puntarji. Avstrija je pazila na take ptiče — hehe, in mene, njegovega hlapca je izbrala, da sem pazil nanj. Nihče me ni sumil. Sporočil sem gosposki, kar sem videl, a na njegovi krvi me ne zadene nobena krivda, sam se je pokopal.«

»Pojdi, pojdi, če bi ne bilo tvojih besed, bi še živel. Sicer ga pa ni škoda, eden več ali manj.« Vsi so se surovo zakrohotali. Oglasil se je debelejši glas, ki je ves čas molčal.

»Starca mlinarja bi pustil, včasih sva ga skupaj kako kapljico.« Nastal je mučen molk, Tonku se je kar iskrilo pred očmi. Spoznal je vse, njegovo življenje je zopet zadržalo neki namen — kaznovati ovaduha, morivca, maščevati krva-

vo dejanje. Divje mu je zbijalo po glavi, krčil je prste in tiščal zobe, da ni zavpilo maščevanje, ki se je nagromadilo v njem, ga davilo in bičalo.

»Med pismi,« je nadaljeval Pičino, »je bilo tudi pismo velike važnosti za mene. Nisem ga mogel dobiti v roke, stari je čepel na njih. Že nekaj ur potem, ko so ga v Gorici zaprli, sem zvedel to novico. Zato sem hotel vdreti v njegovo pisalno mizo, pa vam sedi — opolnoči, čujte! pred njegovimi vrati Kapo. Čakam, pa ti stopi iz hiše Tonek, nese zaboj. Takoj sem si mislil, da ni nekaj v redu, zato sem se približal...«

»Kakšno pismo, to povej, mudi se nama.«

»— Oporoko.«

»Oporoko? Čitaj!«

Tonek je zaslišal šelest papirja, debeli glas je pa momljal:

»... če bi se zgodilo kaj in se ne bi vrnil, in ker sem brez zakonitih dedičev, določam za oskrbnika Kapa — svojega mlinarja in to do polnoletnosti Antona Mikca, mlinarskega vajenca na mojem posestvu. Po dovršeni njegovi polnoletnosti ga določam za svojega zakonitega dediča in sicer iz lastnega nagiba.«

»Tako, tako, to oporoko si si izgovoril. Kaj ti koristi?«

»To je moja stvar, vaju nič ne briga. — Kakšne novice imata? Ali je Italija že pripravljena?« je prekinil nastalo tišino.

»Kmalu bo počilo. Sporoči našim somišljenikom, da naj se do desete maja vsi umaknejo v Italijo, ker bo Avstrija poklicala pod orožje vse, kar gre, jih zbasala v vagonne in zastražene poslala v zaledje.«

»Sedaj veš vse. Midva greva s čolnom še do starega Giovanija pod Tržičem, potem sva opravila svoje poslanstvo.«

Tiho kakor sta prišla, sta zginila. Tonek do jutra ni zaspal. Prečut in vročičnih oči je klepal mlinsko kolo in premišljeval, kaj mu je ukreniti. Da bi izdajavca z besedo, ne bi opravil ničesar, naznaniti ga oblastem ni kazalo, ker je bil njih za-

upnik. Torej kaj? — Trgovcu Brgantū bo nesel nazaj knjige in ga poprosil za svet. Natresel je hitro zadnjo vrečo koruze v lijak in se jel napravljati na pot. Morala bosta najti način, da se bo maščevala krivica. Tonek niti mislil ni nase, na oporoko, ki je pomenila zanj lepšo bodočnost. Preveč je bil še v njem živ spomin na oba prijatelja, ki ju je pokopala človeška zloba.

(Dalje prihodnjič.)

Franjo Čiček

Zgodbe o Tijeku Kijeku

3. Nehvaležnost je plačilo tega sveta

V goricah za gradom je živel viničar Martin. Vedno se je obregoval v svojo ženo Uršo, češ da so babe za nič na svetu, kuha da ni nobena umetnost in da le on kaj velja, ko ves dan koplje v vinogradu. Pa mu pravi Urša neki dan, da pojde ona na njegovo delo, on pa naj doma gospodinji, kuha in obenem napase kravo.

»To je pa že kaj«, si misli Martin in privoli. Urša odide na delo. Martin pospravlja doma in ko se že bliža poldan, se spomni, da mora skuhati kosilo. Komaj pa zakuri na ognjišču, mu šine v glavo, da je pozabil kravo napasti. Kaj sedaj?

»Eh, kaj«, si de Martin, stopi v hlev, odveže sivko in jo žene vkreber za hišo. Tam ji priveže na vrat dolgo vrv, vrže konec vrvi skozi dimnik in si ga pri ognjišču priveže okoli pasu ter začne kuhati. Šent pa so bile tisti dan muhe in komarji sitni, kakor še nikoli! Sivka brca in se otepava in nenadoma se ji spodrsne, kajti nesreča nikoli ne počiva, pa se prekotali z rebra v jarek poleg hiše. Vrv je sunila in se napela kakor struna, v istem hipu pa je potegnilo tudi ubogega Martina v dimnik. Toliko, da mu ni hrbta zlomilo.

Ko je zazvonilo poldan, pride Urša domov. Lahko si mislite, kakšen ob-

raz je napravila, ko je opazila kašo prismojeno, dedca pa nad njo v dimniku. Meneč, da se Martin norčuje in da je za šalo zlezel v dimnik, čeprav si kuri spodaj, se je Urša raztogotila in pograbila burklje ter ga začela neusmiljeno klestiti.

»Ježeš, pomagaj, pomagaj!« je tulil Martin ves sajast, a žena ni odnehala.

Ta čas pa pride mimo Tijek Kijek. Ko zasliši nemilo vpitje in zapazi kravo v jarku zamotano v vrv, seže urno v žep ter prereže s pipcem vrv in tako reši sivko. Ta hip je v dimniku nekaj strašno štrbunknilo. Martin je priletel iz dimnika z glavo naravnost v kašo, z nogami pa Urši na glavo. Tedaj se prikaže Tijek na pragu in zavpije:

»Stric Martin, kako pa pasete, da imate sivko privezano k dimniku? Komaj sem jo rešil.« Da ne bi Tijek tega storil. Kajti, ko je Martin spoznal, da ga je Tijek spravil v kašo in da bo sedaj vedela vsa vas, kako je on gospodinžil, pograbi pečne vile in hajd nad ubogega Tijeka. Tijek spozna opasnost položaja, steče naglo s praga, nato pa se kakor blisk vrže na tla. Martin, ki je drvel tik za njim, se spodtakne ob njem ter se prekobali preko Tijeka, kakor je dolg in širok. Preden se je Martin zopet pobral, je bil Tijek že za vinogradi, dočim se je Urša priprav-